

ВОЄННІ ЩОДЕННИКИ

**ЮРІЙ ЯЦЕНКО
ВЕРОНІКА МІРОНОВА**

ПОЛІТ В'ЯЗНЯ

Харків
«ФОЛІО»
2019

ПЕРЕДМОВА

Молодий, усміхнений, упевнений у собі, статний хлопець привітно подав мені руку. Вдягнений витримано, у гарній сорочці і синіх джинсах. Очі добрі, світлі і не по роках мудрі. У голосі не відчувалося жодної агресії чи злості. Тільки доброзичливість і впевненість. Але це був голос не юнака, а чоловіка, який знає, про що каже. Чоловіка, який зважає кожне своє слово. Харизматичний і з хорошим почуттям гумору. Такого чоловіка я побачила, коли прийшла на першу зустріч із ним. Зустріч з Юрієм Яценком — українським правозахисником.

Якби я зустріла Юрія просто на вулиці, то ніколи в житті не визнала б у ньому людину, яка провела рік у місцях позбавлення волі. Та його історія розповідає про зворотне.

Звичайний львівський хлопчина. Студент юрфаку, з порядної родини. Як і більшість його однолітків, 2014 року він брав участь у Майдані — вийшов заступитися за таких самих, як і він, — побитих на київському майдані студентів. Потім допомагав на Майдані медикам, волонтерив, але до жодної політики стосунку не мав. Паралельно навчався і трохи підробляв.

Але навесні 2014 року склалося так, що поїхав в особистих справах до Росії. І його заарештували. Так, буквально

за одну добу Юрій став українським політв'язнем у Російській Федерації. Як і багато інших громадян нашої країни, він опинився випадковим заручником початку страшної російсько-української війни. Війни, де не існує правил і заборон. Війни, у якій Росія не нехтує жодними методами задля досягнення власних цілей. Війни, у якій людей використовують як пішаків у шахах — ними легко жертвують заради вдалої партії.

Тож в один день у силу обставин Юрій виявився інструментом у руках ФСБ РФ. Його залякували, його катували, його примушували свідчити проти близьких і проти власної країни, його намагалися підкупити і завербувати для співпраці. Але цей надзвичайно мужній чоловік гідно витримав усі тортури, і врешті-решт зміг у боротьбі один на один зі страшною машиною російської катівні вийти переможцем!

Проте цій перемозі передував цілий рік ув'язнення. Рік у місцях позбавлення волі, рік протистояння ФСБ, рік фізичних і моральних катувань. Саме про той рік Юрій і розповідає у книзі.

Та попри все це, як на мене, цьому надзвичайно мужньому і сильному хлопчині вдалося найголовніше — зберегти людяність. Не зламатися, не озлобитися, не стати цинічним і продажним. Зберегти в собі Людину. Попри все, що випало на долю цього юнака, він зміг повернутися до нормального життя поза межами тюрем, більше того — усі свої зусилля покласти на те, щоб допомагати таким самим людям, як і він.

Зараз Юрій займається правовою і дипломатичною допомогою українським політв'язням у Росії. І робить усе можливе і неможливе, аби цих людей було звільнено.

Він не припинив свою боротьбу проти жахливої спотвореної кривавої системи російського «правосуддя» після звільнення. Він продовжує боротися кожного дня й досі, але зараз уже заради інших, а не заради себе.

Ця книга є описанням історії Юрія. У ній є і страшні сторінки того, яким чином доводилося відстоювати свої права, і нелюдські катування, і історії взаємопідтримки й дружби, і описання побуту, в якому люди перебувають роками. Це історія без прикрас і політики. Це історія зсередини. Із самого чортового пекла — російської ФСБ.

Я щиро вірю в те, що ця книга, хоч і є болючою, але вкрай потрібна сьогодні. Потрібна хоча б тому, що історія Юрія — це історія ще сотень таких самих сильних духом людей, які наразі потребують нашої уваги, підтримки і допомоги.

Вероніка Міронова

ПРИСВЯТА КОЖНОМУ

Це книга про випробування і страхи, про віру і про внутрішні сили. Ця книга не тільки про рік у тюрмі, а ще й про рік життєвого досвіду. Досвіду надзвичайно важливого і майже безцінного. Ця книга про проблеми, які постають перед нами, про виклики, які лякають, і здається, що ми з ними не справимось. Не переживемо того. Ця книга — підтримка і надія для тих, хто занепадає духом або опинився у важких життєвих обставинах.

До того ж ця книга — це мій досвід. Досвід духовний, внутрішній, справжній. Це те єдине, у чому завжди можна знайти опору, коли все навколо розвалюється на шматки, коли руйнуються твої найкращі мрії, коли плани перевертаються цілковито. Навіть коли здається, що зникає сам сенс надіятися і вірити.

Я б хотів, окрім самої історії того, як це було, окрім конкретних фактів злочинів росіян, окрім опису реалій життя політв'язнів, розказати в цій книжці саме про ту внутрішню силу, коли ти бессилий, коли твій супротивник має повну владу над тобою, коли він має спеціалістів з того, як зламати тебе в найкоротші строки, коли вони можуть мучити тебе безконечно. Про те, звідки взяти ті сили. Іншими словами — розповісти, як вдалося не зламатися перед тими викликами життя, а лише стати сильнішим. Загартуватися.

Насправді, багатьом з вас може здаватися, що обмеження волі — це те, що так важко пережити. Та навряд чи хтось задумується, що віднайти справжню свободу легше, перебуваючи в тюрмі.

Але до всього треба бути готовим. Бо, звичайно, бувало всяке. Дивишся інколи через вікно в решітку: і думаєш «воля, воля...». Як ти далеко, і як ти близько. Тут, усього за сто метрів, але тобі цих сто метрів неможливо пройти. Ти закритий. І тоді здається, що ти навіть жити так не можеш. Просто існуєш. Існуєш як рослина. Так близько та воля, що тобі потрібна, і так далеко. Так недосяжно для тебе і так омріяно. Ти дивишся, як падає сніг на сіру занедбану територію тюрми, де немає нічого, окрім колючок і бетонних огорож. Згадуєш, що зовсім недавно була тепла сонячна весна, потім спекотне літо, частину якого ти переживав у спецприймальнику, потім — осінь у Курському СІЗО і ось зараз в Белгородському централі зима. У такі моменти особливо здавалося, що твого справжнього життя вже не існує. Що ти потрапив у якийсь паралельний вимір. У світ, де немає щастя, немає кольорів, немає веселого сміху, а є тільки обшарпані грубі брудні товсті стіни, які можуть тривати вічно. Секунди повзуть так повільно, що навіть один день здається вічністю. І згадуєш, що на волі навіть і не помічаєш, як спливають години і дні, не рахуєш місяців, що пролітають. А тут рахуєш. А тут цінуєш. Узагалі в тюрмі цінуєш багато речей інакше.

Залишаєшся лише сам у себе. Один проти цілої системи. Залишаються лише твоя внутрішня сила духу і те, у що і як сильно ти віриш. До чого ти прагнеш. Так ось саме в тюрмі в людини виникає потреба цінувати те, що не відберуть на жодному огляді, що не заберуть ФСБешники, що неможливо втратити з чиєїсь волі. Те, що назавжди лишається з тобою і на що ти можеш розраховувати кожної секунди. Залишається лише віра. Справжня, щира, глибока особиста віра. І з часом ти усвідомлюєш, що це і є свобода. Могти жити без усіх речей, від яких ти був залежний, могли розвиватися,

ставати добрішим, сильнішим, кращим. Протистояти ворогам не злістю, а, навпаки, навчитися пробачати тим, хто злий до тебе. Уміти примножувати всі ті чесноти, які мають бути в людині. І все це в камері, де ти позбавлений фактично всього. Усе це, спираючись виключно на силу своєї віри і на свої внутрішні якості.

І вже потім приходять усвідомлення того, хто ти є насправді. Усвідомлення того, що має стати твоєю справжньою метою, твоєю ціллю, твоєю мрією. Усвідомлення того, навіщо опинився там, де опинився, і який шлях обирати.

Юрій Яценко

БАНДЕРІВЕЦЬ

Мені жодного разу в тюрмі не снилися жахіття. Найстрашніше, що мені снилося, що я завалюю сесію в університеті.

Коли я повернувся, то мій декан мене вітав, казав, що я — герой. А я йому відповів, що після років навчання на юридичному в нашому університеті мені навіть ФСБешні тюрми не страшні. Посміялися...

І після звільнення мене нічні жахіття не мучили. Декілька разів снилося, що я знову в тюрмі. Але уві сні думав. Ну, в тюрмі, ну, добре, ще рік посиджу. Бо рік — це ж не багато? У моїх співкамерників або довічне, або — років 30. А мені всього рік-другий...

Хоча це я потім навчився так філософськи до цього ставитися, а перші десять днів були найстрашнішим пеклом!

«Удар! Витримати ще один удар... Тільки б витримати двадцять перший... Сорок, може, і не витримаю, а ще один, двадцять другий точно витримаю... Вже ж двадцять три витримав і ще один-одненький зможу...» — так я думав, коли мене, львівського студента, катували ФСБешники, били ногами в живіт і по нирках, особливо старалися, коли били в пах.

За десять днів до того, коли я з другом збирався на підробітки в Росію, навіть у нічних жахіттях уявити собі не міг, що мене будуть лупцювати у ФСБ РФ.

Приїхали ми 5 травня 2014 року по обіді в Белгород. Погуляли там трохи, подивилися, взяли машину, щоб їхати до Курська, але не доїхали. Ніч змусила нас зупинитися в найближчому готелі. То таке дивне відчуття, ніби ми не 50 кілометрів уперед проїхали, а 20 років назад: сірі обшарпані стіни типового радянського готелю і тітонька-адміністраторка з тієї самої епохи... Але треба було десь переночувати, то ж зупинилися.

Та тітонька дуже здивувалася, що ми зі Львова, ще й перепитала. Тоді ми списали це виключно на цікавість. Хоча, може, так і було.

Дали ключі від номера, завели, показали ту кімнату і два радянські ліжка. З дороги були дуже втомлені, тому заснули навіть там — на незручних матрасах вузьких ліжок.

*...То таке дивне відчуття, ніби ми не 50 кілометрів
уперед проїхали, а 20 років назад:
сірі обшарпані стіни типового радянського готелю
і тітонька-адміністраторка з тієї самої епохи...*

Засинаючи, ще не знали, який ранок нас чекає. Та й уявити не могли.

Прокинулися близько восьмої від наполегливого стуку у двері. Відчинив я. Не встиг роздивитися наших гостей, як почув:

— Уголовный розыск Российской Федерации. Ваша фамилия Яценко?

— Яценко.

— Нужно проверить ваши документы!

— Мы что-то нарушили?

— Обычная формальность, — сухо відповів поліцейській і мовчки чекав, поки ми візьмемо речі.

Нам дали декілька хвилин, щоб ми могли зібратися. Перша думка, якою я поділився з Богданом, що це через наші львівські паспорти.

Мабуть, жіночка на рецепції вирішила перестрахуватися і зателефонувала до поліцейських. Намагалися не нервувати, бо нічого не порушували. Крокували в райвідділок мовчки.

Мабуть, райвідділки однакові на всій території колишнього СНД. Це такі собі заповідники, у яких нічого не міняється десятиріччями. Звичайні кабінети, звичайні столи, звичайні поліцейські — таке, як і в нас. Усюди сірі обшарпані стіни, такі самі сірі люди.

Усе це нагадувало який-небудь низькопробний серіал російського виробництва про ментів.

Нас із Богданом привели разом, але допитували вже в різних кімнатах. Це ж загальне правило під час усіх затримань — співучасників або підозрюваних разом не допитують, щоб вони не змовлялися з приводу тактики захисту, не давали однакових свідчень.

Спочатку нічого особливого не питали: звідки їдете, куди їдете, де народилися, проживаєте, яка мета візиту. Чесно відповідали, що їдемо на переговори у справах, назвали адреси і людей, з якими мали зустрітися, їхні номери телефонів. Потім цим людям телефонували, перевіряли наші покази.

*Прокинулися близько восьмої
від наполегливого стуку у двері.*

Мені навіть здалося, що зараз нас відпустять, і все це буде просто прикрим гаянням часу. Не більше того.

Але сталося трохи інакше.

Коли завершилися стандартні запитання, то почалися загальні розмови «за політику».

— Как вы относитесь к событиям второго мая в Одессе?

— Конечно, это трагедия, погибло много людей. А людей всегда жаль, вне зависимости от их политических взглядов. Ведь жизнь человека — это наивысшая ценность, — мої відповіді були щирими, але намагався казати це в максимально толерантній формі.

— А о Майдане что скажете? Были на вашем Майдане? Не были?

— Был! — я зізнався майже без вагань, хоча було трохи страшно.

— И как вы там со своим Майданом живете?

— Нормально живем...

Ці перші розмови були досить нейтральними. Хтось іноді жартував «О, Бандеру привезли!», але далі справа не заходила. Ліниво оформлювали протокол. Написали, що запросили на перевірку документів, яку ми пройшли. Уже все йшло до звільнення, попросили підписати ті папери.

Але раптом двері в кабінет відчиняються ривком і входить чоловік, якого ми раніше не бачили. Тримає в руках роздруковану фотографію.

— Что ты там делал?! — кричить до мене.

Бачу, що на фотографії я. У лижному костюмі стою на Майдані посеред палаток. Згадую, що ця фотографія була в соцмережах у когось з моїх друзів. Відбріхуватися сенсу не було.

— Отстаивал права незаконно избитых студентов, которые выражали мирный протест. Ведь это право каждого — отстаивать свои интересы и выразить протест. А их за это жестоко избили. И если не показывать властям таким образом свое несогласие и возмущение, то такие преступления будут продолжаться, уничтожая гражданское общество!

Свою позицію пояснював довго. І з юридичного, і з громадянського погляду. Довго намагався розповісти їм про цінність громадянського суспільства, про яке я, як юрист-конституціоналіст, так багато вивчав в університеті. Але то було порожня розмова — їх неможливо переконати.

Вони слухали, я їм розповідав. Добігав до завершення той день у розмовах про Майдан, про нашу країну, про те, де я вчився, як у нас там, у Львові, з ким я дружив.

Я тоді ще не знав, що зі мною вже ФСБешники розмовляють. Вони не відрекомендувались. Просто вели ті довгі розмови. Намагались переконати у своїй позиції. Казали про «братні народи» і «американське поневолення». Мені було смішно все те слухати, але ситуація до веселощів не підходила.

Уже під вечір вони вивели на годинку мене в кімнату для фотографування затриманих із діаграмою росту за спиною. Ще раз промайнули думки про кіно поганої якості...

Час минав, наступала ніч, а нас і не думали відпускати. На мої обурення про те, що жодних порушень ми не вчинили, протокол підписаний і нас мають відпустити, ніхто навіть не реагував.

Двері кімнати несподівано відчинилися.

Чоловік, зовсім не схожий на звичайного поліцейського, вдягнений у цивільне, вивів мене до окремого кабінету. Світло було приглушене. Кілька склянок з чаєм, сигаретний дим і темна ніч за вікном. Там сиділи ще двоє. Розмовляти почали тихо, але впевнено:

— Предлагаем заработать денег. Давай ты на камеру скажешь, что тебя прислала Украина проводит здесь антироссийскую деятельность. А мы тебе за это денег дадим — заплатим и отпустим.

— И зачем мне это говорить? Чтобы вы меня посадили на основании этих признаний?

— Ты же сам юрист и должен знать: сотрудничество можно безопасно оформить. Мы тебе заплатим и оформим все так, что ты просто получил приказы. Но не выполнял

ЗМІСТ

Передмова (<i>Вероніка Міронова</i>)	3
Присвята кожному (<i>Юрій Яценко</i>)	6
Глава 1. Бандерівець	9
Глава 2. Близьке знайомство з ФСБ	23
Глава 3. Хвилина слави	38
Глава 4. Втеча	58
Глава 5. По той бік решітки	68
Глава 6. Марна надія	77
Глава 7. СІЗО	89
Глава 8. Щури	97
Глава 9. Кримінал	105
Глава 10. У кожного свої розваги	111
Глава 11. Мрії, самогубство та інші способи вижити в тюрмі	122
Глава 12. Сон	138
Глава 13. Голодування	143
Глава 14. Зв'язок поколінь	158
Глава 15. Остання	167
Післямова	175